

„Amikor írok, azt keresem, hol fáj”

Szirák Sára beszélgetése Darvasi Lászlóval

Hogyan írsz: előbb kézírással vagy nyomban számítógépen? S mikor: inkább korán vagy a nap bármely szakaszában? Van valamilyen különleges írói módszered, az íráshoz kapcsolódó rituáléd?

Régen persze tollal írtam, még megvan egy-két novellám lekörmölve. Húzol két vonalat oldalt, ezek a margók. Középre megy a szöveg. Oldalra, a margókra pedig a javítás kerül. Háromszor-négyszer átírom. Aztán legépeltetem. Így írtam az első novelláimat. Aztán megvan az első írógépem is. Ja, megvan az első számítógémem. Egy dobozka Apple, még most működik. Bekapcsoltam néhány hónapja, zúg, mint egy traktor, sok tárca és novella mellett benne van a *Könnymutatványosok legendája*, mert abba pötyögtem bele a regényt. Most rengeteg cetlim van, cetlis mappa, mappácska, és beleírok abba a könyvbe is, amit éppen olvasok, beleírom azt, ami a könyvről jut az eszembe, és beleírom azt is, ami majd a saját regényembe kell. Vagy egy novellaötletet. Szövegkiemelővel olvasok, és összevissza húzgálok mindent. Többé-kevésbé értelmetlenül. Az aláhúzás, a kijelölés az olvasás személyes rítusához tartozik, tkp. birtokba vétel. Itt jártam, ez jutott az eszembe. Sokszor ki sem tudom olvasni. A reggel és a délelőtt szent, akkor mindig dolgoznom kell, utána bármi történhet.

Fel tudod idézni, hogyan születik meg egy történet, egy hang benned?

A novella története sokszor csak egy pillanat. Lepereg, erős gyorsításban, akár egy kisfilm, nem is hívta senki. Csak le kell jegyezni. A nagyregény pedig rengeteg felesleges és fontos mozdulat, rengeteg változtatás, elakadás és nekilódulás, víziók váltakozása csip-csup életképekkel. Hogyan lesz kismillió csobbanásból, apró hullámból tenger. Vagy tó. Itt berregtetem a kisautómat egy nyolc éve íródó regény legközepén, mit tudnék érzékletesen elmondani. Nehéz? Bonyolult? Kérlek szépen, leülök reggel dolgozni, a feleségem Nikire tornázik 1 méter távolságra, kicsi a lakás, én meg írok. Minden reggel visszamegyek a szereplőimhez, miközben zajlik az életem: ja, szerelmes vagyok, ja, ez már a covid, anyuka fog meghalni, ja, ő se hal meg, Radnóti Sándor megírja az elbeszélés szelleméről szóló kicsiny, de fontos levelét, kitűzöm a polcra élém. Gondolkodni ezen az üzeneten egy évig. Egy nap megírni négy oldalt, bele a regénybe. Na, majd még százszor átfofózom. Ja igen, ezt a nagyregényt harmadszorra írom újra, belevakultam, lehet, hogy el van rontva, hogy rossz és menthetetlen, de ha nem merem szeretni, ha nem merem odaadni érte a lelkemet,

az úgynevezett esztétikai becsületemet, akkor passzé. A döngkútba lemerülni, kis üveggolyókkal a zsebedben.

Hogyan tekintesz az írói életutadra? Szenvedés vagy öröm számodra az alkotás?

Szerencsés voltam, amit el akartam érní, elértem. Nem tudom, milyen számkivetettnek, elhanyagoltnak, nem eléggé megbecsült írónak lenni. Aztán pedig nem tudom, milyen az, amiről írok. A halál, a háború, a zsidó, a gázkamra, a sztyeppe hófúvása, a kereszténység, a hit, a játékból baszás. Azt szoktam mondani, tudom a helyem, tudom, mit érek, és magam miatt már nem nyugtalankodom. Vagy inkább nem akarok nyugtalankodni. Nincsen értelme, és nem is elegáns. (De.) Örülök, ha valaki jót ír, és elég gyáva vagyok megmondani, ha valami nagyon nem tetszik. Rólam se mondják meg, ha kérhetem. Nem tudok vitatkozni, mert beüt az ideg. Az írásban, az életben is a szabadságot kerestem, találtam is ehhez valami hasonlót, függetlenséget mondok inkább, és ez olyan jó, hogy arra gondolok, ennél jobb kevés érhet az életben. Csak hát a szabadság mámora és az önzés, az a lelketlen, ostoba önzés nagyon közel van egymáshoz. Mint tömött buszon két ringó ülep, össze-összeütődnek.

Nem érdekel az olvasó, és az ő érdekében nem. Ha figyelek rá, neki biztosan rosszabb lesz, amennyiben rosszabb mű kerül elé. Ha nem figyelek, még rosszabb lesz neki, de attól lesz jobb. Az olvasót nem én találom meg, hanem ő talál magára vagy rám, legalábbis így gondolom, és az is könnyen meglehet, hogy ezek neandervölgyi elmefuttatások.

Mi volt az első olvasmányélményed, ami máig meghatároz, máig emlékezetes?

Ültem a konyhaasztalánál, nyár volt, harmadik után, és az *Egri csillagokat* olvastam. Három nap alatt. Aztán négy év rengeteg olvasással telt el. És jött a foci. Azért lettem kapus, mert az úgy válik ki a többi mákvirág közül, mint az író. Gólt nem rúgsz, (normaleweise), végig védekezed az életed. Szépen, ízlésesen, bátran védeni az életet. Nem meghalni, gólt nem kapni, nem meghalni, gólt nem kapni. Egy jó novella egy nagy védés. Kipiszkálta, bent láttam. Gól nélkül kihúzott meccs, kisregény. Buffon 44 éves, még mindig véd, talán olasz másodosztályban, kapitális luftot rúgott nemrég, rendkívül megalázó gólt kapott, így érdemes. Letérdel az ember, néz fölfelé, ugye, hibázhatok néha? Hallgatásod igennem veszem, köszönöm. Negyven éve folyamatosan, kisebb nagyobb, alapvetően növekvő erővel szorongok. Mellette született tengernyi írás mindenféle műfajban.

Emlékszel az első pillanatra, amikor arra gondoltál, hogy írással fogsz foglalkozni? Volt valami (rajzolás, festés, egyéb kedvtelés), ami ezzel vetekedhetett volna?

Azt hiszem, az nem egy pillanat volt. Olvasol valamit, mondjuk, 1980-ban, talán Pilinszkyt, Nagy Lászlót, Hajnóczy Pétert vagy Mészölyt, és egy kicsit úgy maradsz. Szíven üt, hogy ez micsoda, az életnek miféle alkalma az olyan mondat, amit ők írnak, ja, hogy és hogy talán én is tudok mesélni. Nem is az, hogy tudok, hanem hogy szeretnék. Akarok! Nézni aztán a fiatal költőket, akik alig idősebbek, mint én, ők hogyan csinálják. Aztán jönnek az első publikálások, *Jelenkor*, *Kortárs*, *Alföld*. Mert aztán te is írni kezdesz, szisztematikusan és elhivatottan, és bár a színház is érdekes, de ott túl sokan vannak, jobb egyedül. Tartoznak csak magamnak, legyen csak enyém a felelősség.

Mivel nagyon jól el tudtam lenni magányosan gyerekként, az is eldőlt, hogy magányos műfajban fogok kapálgatni, ha és amennyiben. Én mezőm, én földem, én drága kapácskám. Nincs kórus, nem kell taggyűlés. Kis focizgatás után így is lett. Szép lassan, úgy a negyedik könyvem után, ha megkérdezték, ki vagyok, mi vagyok, azt mondtam, író. Bármit is jelentsen ez. Szerintem annál többet biztosan nem jelent, hogy könyveket írok, de hát mi minden van, lehet egy könyvben. Én úgy vélem, hogy írónak lenni elég jó dolog. Szép lassan alakult, de eléggé eltökélt voltam, és amikor a harmadik könyvben rátaláltam a novellára, akkor minden el is dőlt.

Van olyan műved, amire a leginkább szívesen emlékszel? S van-e olyan, aminek a fogadtatásában csalódtál?

Megírsz egy könyvet. Szépen elkészült valamelyik fesztiválra, könyvünnepre, sima hétköznapra. Nyomdameleg. De az aktuális érzés soha nem mérvadó, mert vak vagy, belevakultál, türelmetlen lettél vagy hiú, sérülékeny. Várj egy-két évet, akkor talán kiderülhet, mennyit ért. De az is lehet, hogy meg kell halni hozzá.

Különben nem az az érdekes, hogy csalódok-e vagy sem, hanem az, hogy egy könyvet miért fogadnak úgy, ahogy. Sok a szociológiai szempont, az olvasási szokások, trendek, a hirtelen fölfakadó sebek felé tett társadalmi gesztusok, melyek segítenek rajtad, úgy értem, rajtam, vagy éppen ellenkezőleg. Tessék megnézni, mi a magyar irodalom fiókba zárt, a szocializmus alatt meg nem írt vagy betiltott nagyműve. Mi is az? Mostanra derült ki, hogy a nő. A magyar nő. A modern magyar nő – nem nagyasszony, nem parasztlány, munkáslány, cigarettázó értelmiségi bölcsész. Nem, mintha Szabó Magda vagy Galgóczi Erzsébet ne tett volna sokat az ügy érdekében. De a késő modern, huszadik század végére eszmélő, az ezredkezdet elejére magára találó nő, az ő szeme, nyelve, azok az élmények, melyek a nőisége miatt érték, az ő szabadságharca, gerillamunkálatai, megbántottságának és alávetettségének alapélménye, na, ez az asztalfiókból kikerülő, rendszerváltás utáni sok apróbb módoszatokban leledző nagyregény, minden különösebb értesítés helyett.

Szív Ernő... Amikor álnéven írsz, teljesen átlényegülsz a másik szerepbe? Hogyan „hangolódsz át”? Mire jó az írói álnév? Szabadságot ad?

Jólesik néha léhábbnak lenni. Szív Ernő mindenekelőtt léhább és engedékenyebb, több cukrot használ, mokrát és porcukrot, édeskét, azt hiszem, nem, mint Darvasi, azzal együtt, hogy szükségből gyakran nevet és feladatot cserélnek. Legalábbis újságban, online-tárcában. Könyvben talán nem annyira érnek össze. Áthangolódnom nem kell, ha megnyitok egy oldalt a számítógépen, és azt mondom, ezt Szív Ernőként írom, akkor az nyomban úgy is megy, olyan hangon és olyan tekintettel. Ha kinyitom a készülő regény egy fejezetét, akkor annak a fantáziáját, annak a nyelvét, annak az atmoszféráját is megnyitom egyúttal. Mikor kezdek el függőbeszédet használni például novellában vagy regényben, ösztönös. Aztán nézem, helyénvaló-e. Igyekszem nem problémázni azon, hogy ki beszél, ha éppen nem egyes szám első személyű narrálóm van, nem nagy truváj már az elbeszélő kérdése, nem is igazán érdekes, kicsit lerágott csont.

1993-ban írtad meg első színpadi művedet, azóta számos dráma szerzője, dramaturgja vagy. Hogyan találtál rá a színházra? Hogyan veszel részt ezekben az alkotói folyamatokban?

Nem szívesen beszélek a színházról. Én nem is értem a mai színházat, azzal együtt, hogy nagyon szeretem, nem értem, és nem értek hozzá. Dobák Livia vitt be a színházba Debrecenben, és Lengyel György igazgatása alatt négy drámám is lement ott. Most Sándor L. István adott ki tőlem egy válogatott drámakötetet, *Bolond Helga* címmel. Jó dolog, felüdülés drámát írni, kétségtelenül. Jó érzés látni, mi lesz a mondatodból, hogy mímeli az életet. Minden nagyon jó a színházban. De a színház csaló, gazember, nem is tehet róla, ilyen a természete, átlép rajtad, ledarál, visel két napig, és például ami most van, az a trend, az egyáltalán nem szimpatikus nekem. Inkább csak röviden összefoglalom. Megborult valami esztétikai-etikai egyensúly, és a virtuális világ teréből szivárog fölfelé valami olyasmi furcsa, soha nem látott erő, mint ahogyan a *Stranger Things*ben terjeszkedne az a gonosz világ. De én semmiképpen sem a gonosz előretöréséről beszélek. Inkább arról, hogy egy másik, látványosabb és képszerűbb, hangosabb és mozgékonyabb, a gyorsaságot és a változás leszűkített idejét jobban kultiváló világ telepszik rá erre a régi, kissé poros, kissé avított bejáratottra, de mintha nem koedukálna vagy szimbiózist képezne vele, hanem el kívánná nyomni. Míg a látvány és harsányság erősödik, addig az emberi jelenlét és a színészi erőter leértékelődik. Szeretettel kérdezem, mit tud a mai színház kezdeni a csönddel, a hallgatással, a mozdulatlansággal, a titokkal? A rendezői ambíciók fölértékelődtek. Értenek a képhez, a színpadi dinamikához, de nem kalkulálnak különösebben a kép mögött megbúvó drámával. A sors is díszletté vált. Azt hiszi, tud történetet mondani, pedig inkább a cselekményt fércelgeti. Eltévedni a saját dramaturgiánkban. Az apa fél a fiától, a fiú meg akarja haladni az apját, és olyan ügyeken nevetgél, lásd a *Nemzet özvegyét* az Örkényben, amibe az apja és az anyja belehalt. Meg hát a szokásosnál is utálatosabb politikai tehénkedés is érzékelhető, és akkor nagyon, de nagyon elegánsan fogalmaztam. Az idősebb korosztály nem érti a fiatal drámáját, vica versa. Szerintem jó fog kisülni ebből a nyílt és fájdalmas tanácsstalanságból, mert ami most van, úgy általában, abban sok a vergődés és tévelygés, és lesznek áldozatok is. Vannak. Megjegyzem, a tisztességes és elhivatott színházcsinálókról beszéltem.

A Madárhegy című darabod rendezője a fiad, Darvasi Áron. Milyen volt a közös munka?

Áronnal jól tudunk dolgozni. Én szabálytalanul és mámorosan elkóboroltam a szöveggel, ő meg szépen visszaterelte a színpadhoz vezető útra. Végül a Jurányiban játszották a nehézsorsú, sokbeszédű *Madárhegyet*, sajnos csak négyszer, fiatal és remek színészekkel, de talán lesz most ősszel is. Írtunk Áronnal más darabot is, az ő tekintete színházi természetű, az enyém írói, jól össze tudjuk rakni ezt a két nézést. Nyilván lesz is még rá alkalom, hogy együtt dolgozzunk.

Karády zárkája. Néhány nap a börtönből töltött hónapokból. Hogyan keltette fel ez a titokzatos életút az érdeklődésedet?

Kérdeztél kevésbé értékelt könyveimről. Már mint ami szerintem olyan. A *Meghívás a Rientzi Mariska Klubba*, miután tárcákat tartalmaz és Szív Ernő jegyzi, például ilyen. Sok anyag, sok munka, rendkívül kevés hozadék. Hogyan menekül meg Juhász Gyula, Ady vérbaja, a Balassi által megerősített polgárasszony drámája, hogyan vesz pisztolyt Márai, amit aztán maga ellen fordít, sok kis történet, fikciók, személyes kisgolyó, lepkék, verebek. Köztük van az a történet is, hogy ez a bátor ember, Karády Katalin, hogyan viselkedett a börtönben, amikor a Gestapó letartóztatta és vallatták, kíméletlenül kínozták. Olvasta ezt a történetet Elek Tibor, a *Bárka* szerkesztője és a gyulai

Várszínház igazgatója, és rendelt egy monodrámát. Béres Laci Kolozsvárról megrendezte, Bartha Boróka gyönyörűen, erősen és érzékenyen eljátszotta. Itt-ott még most is látni.

A *Magyar sellő* című regény abba a közhangulatba ütött be, amikor mindenki magáról akart olvasni, és a poétikailag is erős történelmi áthallásnak nem volt olyan erős a keletje. Magáról, a személyes sorsáról, az identitásáról, a nőiességéről vagy a fiatalságáról akart olvasni. De mindegy is, mert nem panaszkönyvet éneklünk.

Regények, versek, kisprózák, drámák, történelmi, gyermek- és ifjúsági művek: nagyon széles és sokszínű műnemi és műfaji paletta. Melyik van előbb: a hang, a történet vagy a forma?

Egyszer Szilasi Lacinak azt mondtam, hogy a nyelvre kell rátalálni először. De ez így túl kategorikus. Igazából nem is tudom. Egy regénynél a legkétségesebb a dolog, mert akár száz oldalig is elbotor-kálhatsz, míg rájössz, semmi sem stimmel. Egy novella valahogyan rögtön kitalálja a saját hangját. Nyomban tudja, hogy használjon-e az iróniából és mennyit. A legújabb, készülő nagyregényemnél a hang, a történet és forma folyamatosan együtt alakul, segítik és szabályozzák is egymást, s mivel a történet ca. 1900-tól indul és úgy az ötvenes években fejeződik be, a hangnak és történetvezetésnek is alakulnia kellett, ahogy a kor atmoszférája, lelke és nyelvezete változott. Szokták azt mondani, hogy túlstilizált a tag, mármint én. Mondatíró. Történetfüggő. Hát akkor az. Építs föl egy novellát. Van benne, mondjuk, ötezer szó. Ha egy hiányzik, ha egy rossz helyen van, akármilyen kis szél ledöntheti az építményt. Ha minden a helyén van, bármit kibír. Azt hiszem, amikor írok, mániákusan keresem, hol a fájdalom helye, és mi okozta. Nem biztos, hogy mindig megtalálom. De ha igen, akkor egy kicsit jobb lesz nekem, még ha nem is fáj kevésbé.

„Mágikus, poszt-posztmodern, történelmi, gyönyörű, kegyetlen, borzongató, humoros, szögedi, nagyon magyar és nagyon balkáni és nagyon európai és nagyon kínai is” – írják rólad a moly.hu-n. Mit szólnak ezekhez a jelzőkhöz?

Se kínai, se szögedi nem voltam, vagyok, szerintem. Pesti se, vidéki se. Magyar író vagyok, valószínűleg ízig-vérig kelet-európai, mindazonáltal sokféle hanggal és nyelvezettel, és olyan expanzív vágyakkal, amelyek sokszor a spanyol barokk vagy Jézus idejébe, a kínai mitológiába, a francia trubadúrok korába vagy a balkáni háború poklába helyezte a történeteit. Egy francia szerkesztő egyszer megkérdezte, min dolgozom. Kínai novellákon – mondtam. Ó, azok nekünk vannak, írjon magukról. Beütött a covid, én pedig megkértem a *Népszava* prózarovat szerkesztőjét, Rác I. Pétert, hogy közölje újra *A lojangi kutyavadászok* című novellát, mert szerintem aktuálisan erről van szó. Hogy úgy mondja, a történet világkompatibilis. Húsz éve megjelent valahol az írás, de Péter közölte. Egy várost váratlanul ellepnek a kutyák, egyre fenyegetőbbek lesznek, végül öldökölni kezdenek, miközben az emberek a bezárt ajtóik mögött reszketnek. És nem értik, miért történik ez velük.

„A könyvek laposak, de sok szárnyuk van, hiszen mindegyik lapjuk egy-egy szárnyacska. Mellékesen, akkor pedig az olvasás repülés is, és hoppá” – írod a Pálcikában. Valami ilyesmi lehet az ars poeticád?

Jó, az írásnak nyilván akadnak mámorító pillanatai, de ezeket rendre szomorú-szigorú kijózanodás követ, húzás, korrigálás, átírás, újratervezés, egyebek. Ami egyébként nem is annyira kegyetlen tortúra. Simi-simi. Engem ez az egész szép lassan a legnagyobb rabságba döntött és a legnagyobb szabadságot adta. Azt hiszem, legalábbis. Mindig írok. Folyamatosan. Alvás közben is. Nincs kiszálás, nem megy, nem tudom már, hogyan kellene vagy lehetne úgy élni, hogy nem arra gondolok, hogy ebből vagy abból a pillanatból hogyan lesz mondat. Azt mondja valahol Szív Ernő, 95 százalékom mindig befelé figyel. De ez csak egy tény. Ez az élet, az enyém, talán semmivel nem ér többet, mint egy végighallgatott, alig-alig artikulált élet. A pszichológusomnak azt mondtam, az a jó, ha úgy beszélek hozzá, mintha istenhez, mert úgyse lehetnek titkaink. Mert akkor minék. Ez a kitétel az írásra nem feltétlenül érvényes. Nézd meg, miért lett nagy író Tar Sándor. Egy szörnyű, nagy titoktól, ami éveken át ette a lelkét. Ha József Attila nem beteg, biztosan nem olyan releváns és egyedülálló a költészete. De a legbetegebben is tudta a mértéket. Alapvetően mindahányan sértett, sérült, megbántott lények vagyunk, s hogy a sebeinket hogyan kezeljük, azon múlik. Meg a csillagálláson, nyilván. Én azt szoktam mondani, alapvetően azért írok, mert félek. Az is nyilvánvaló, hogy ha írsz, nincsen, nem lesz lottóötös. Kertész Imre és a Nobel, talán jobb lett neki? De tuti, hogy ha lenne, isten szívesen helyet cserélne velem, amikor írok. De persze nem tudna. El lenne küldve, szeretettel.

Sok munka folyik egymással párhuzamosan: mi az, ami most megjelenik, amin most dolgozol?

Mire ez az interjú megjelenik, kapható lesz a Magvető gondozásában egy novelláskötetem, *Az év légiutas-kísérője* címmel, ez tulajdonképpen az *Isten. Haza. Csal.* könyv folytatása. Mai, magyar novellák. Erős és komor realizmus. Egy mai körkép, ha mondhatom. És ahogy már dicsekedtem vele, készül egy jó nagy regény is, mert visszatérnek a huszadik századba a könnyemutatványosok, az én első regényem figurái. Az ő nagykönyves szekerek halad.